

УДК 355.4

В. В. Довбня, Є. Л. Амелін

**ОХОРОНА І ОБОРОНА ЖИТТЄВО ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ
ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ
РЕЖИМУ НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ
(В УМОВАХ ВНУТРІШНЬОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ)**

Розглянуто проблему щодо приймання під охорону і оборону життєво важливих об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення і народного господарства у разі запровадження режиму надзвичайного стану, а також питання стосовно роботи командира підрозділу за цих умов.

Постановка проблеми. Останнім часом у світі спостерігаються стійке збільшення кількості надзвичайних ситуацій різної природи походження та виникнення кризових ситуацій. Загальні тенденції глобалізації, які взаємопов'язують світ, яскраво свідчать про те, що Україна як повноправний член світової спільноти не може перебувати осторонь загальносвітових процесів. У разі надзвичайних ситуацій виникають такі умови, за яких діють певні обмеження, що регламентуються нормативними та законодавчими актами, основна мета яких – створення особливих умов та надання додаткових повноважень органам влади для нормалізації обстановки у найкоротший термін, усунення загрози небезпеки, повернення до повсякденної системи управління, надання допомоги постраждалим, нейтралізації та локалізації негативних факторів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із перших після проголошення незалежності України було прийнято у 1992 р. Закон України “Про надзвичайний стан”, а 16 березня 2000 р. Верховна Рада України прийняла Закон “Про правовий режим надзвичайного стану”. Цей Закон визначає зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення та припинення дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій в умовах надзвичайного стану, додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб та відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму надзвичайного стану. На сьогодні проведено досить великий обсяг роботи щодо вивчення сфери поширення згаданого Закону та функцій і завдань різних інституцій держави у разі запровадження зазначеного вище правового режиму [1; 2]. Проте, на думку авторів, якщо звернутися до змісту заходів, визначених у Розділі IV “Заходи правового режиму

надзвичайного стану”, не всім питанням достатньо приділено уваги, а деякі питання не розглянуто (не досліджено) взагалі.

Так, розглянувши п. 3, у якому визначені заходи із посилення охорони громадського порядку та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства, можна виділити завдання, за виконання яких безпосередньо будуть відповідати внутрішні війська МВС України. Як переконує світовий досвід, у разі виникнення надзвичайних ситуацій роль структур, подібних до внутрішніх військ МВС України, у підтриманні правового режиму надзвичайного стану, ліквідації наслідків, нормалізації обстановки та відновлення правопорядку стає визначальною [3].

Мета статті – визначити певне коло проблемних питань, які потребують глибокого вивчення (дослідження), що можуть виникнути під час виконання заходів забезпечення режиму надзвичайного стану, у яких внутрішні війська повинні відігравати вирішальну роль, та обґрунтувати необхідність опрацювання потрібних нормативних документів, переліку заходів щодо підготовки військ як самостійно, так із взаємодіючими структурами.

Варто зауважити, що у статутах внутрішніх військ МВС України і Настанові із службово-бойової діяльності військ залишаються не відображені складні завдання частинам і підрозділам з охорони об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства (ОЗЖН і НГ). У цьому і полягає актуальність зазначеного питання.

Виклад основного матеріалу. Під час виконання службово-бойових завдань внутрішніми військами за надзвичайних обставин, у період підтримки режиму надзвичайного стану та режиму воєнного стану військові частини і підрозділи залежно від обстановки можуть виконувати бойові завдання з

В. В. Довбня, Є. Л. Амелін. Охорона і оборона життєво важливих об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства в умовах режиму надзвичайного стану (в умовах внутрішнього збройного конфлікту)

прикриття, охорони і оборони об'єктів від можливого нападу і захоплення терористами, незаконними збройними формуваннями (НЗФ) та озброєними злочинцями. До таких об'єктів можуть бути віднесені:

– будівлі адміністрації районів, міст, області, краю, прокуратури, СБУ, УВС, судів та інших управлінських структур;

– будівлі банків, магазинів;

– аеропорти, вокзали, водонасосні, газові нафтопереробні (компресорні) і розподільні станції;

– ГЕС, ТЕЦ, шлюзи, мости, тунелі, дамби, греблі;

– оборонні підприємства, вибухо- і вогнебезпечні підприємства, хімічні комбінати і підприємства, АЗС;

– дороги, перевали;

– райони компактного проживання груп населення, проти яких спрямовані безчинства;

– підприємства легкої і харчової промисловості, склади та ін.

ОЗЖН і НГ прикриваються, охороняються і обороняються штатними підрозділами, від яких виділяються застави, гарнізони, караули і військові наряди.

Командири частин і підрозділів ВВ МВС за НС повинні бути завжди готові і попередньо навчені до дій спільно із взаємодіючими органами у складних умовах приймати під охорону і оборону ОЗЖН і НГ та забезпечувати їх життєдіяльність і робочий стан, не допускати захоплення терористами, екстремістами та НЗФ.

У внутрішніх військ МВС є великий досвід охорони і оборони особливо важливих об'єктів державної власності (ОВОДВ), що, в основному, стосується частин і підрозділів ВВ, які безпосередньо їх охороняють (частини з охорони ОВО, АЕС, ДП і КУ), і практично бракує досвіду взяття під охорону об'єктів, у тому числі на комунікаціях за НС, у частин та підрозділів СМВЧМ, СпП, КЕОП.

Керівництвом ВВ МВС України загалом ставиться таке завдання у разі потреби взяття під охорону об'єктів поблизу ППД, у той же час у з'єднаннях та частинах, територіальних органах управління такі потенційні об'єкти не розглядаються і не прогножуються, не проводяться відповідні розрахунки, не визначаються конкретні задачі і як наслідок – не відпрацьовуються спільно із взаємодіючими органами.

Як було згадано вище, на такі об'єкти не розробляються плани охорони і оборони, не проводяться заняття з офіцерами та підрозділами, які можуть залучатися до виконання цього завдання.

Існуюча практика показує, що у процесі виконання обов'язків повсякденної служби частини СМВЧМ та СпП під час охорони громадського порядку та громадської безпеки, у тому числі у разі проведення масових заходів (особливо мітингів, демонстрацій), створюють угруповання, до складу яких входять:

– група оточення;

– група патрулювання;

– група охорони;

– медичний пункт;

– резерв.

У разі ускладнення оперативної обстановки за рішенням керівництва оперативного штабу (ОШ), старшого оперативного начальника підрозділи ВВ, які входять до групи охорони, можуть отримати завдання з охорони та оборони ОЗЖН і НГ. У першу чергу, це можуть бути об'єкти поблизу місць проведення масових заходів.

Проте виникає питання: якими силами і як це буде здійснено? Відповідно до Бойового статуту ВВ підрозділи, які входять до групи охорони, складаються з варт, озброєних тільки засобами індивідуальної безпеки і засобами активної оборони, тобто без зброї.

У випадку ускладнення обстановки і можливого запровадження НС або у разі загрози озброєного захоплення об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства, злочинцями, терористами, екстремістами або НЗФ ці варті необхідно своєчасно посилити озброєними резервами (провести заміну) й організувати систему охорони і оборони об'єкта. У зв'язку з цим командир частини повинен передбачати у складі резерву озброєний підрозділ для посилення варт групи охорони.

Залежно від обстановки за рішенням старшого оперативного начальника і командира військової частини ці резерви можуть перебувати у готовності до виконання завдань у ППД або поблизу місця проведення масових заходів з обов'язковим дотриманням заходів маскуванню зброї і бойової техніки.

На об'єкти, що приймаються під охорону і оборону або для посилення, необхідно завчасно

розробити тимчасову службову документацію (тимчасовий план охорони і оборони або план прикриття). У разі неможливості розробити заздалегідь такі документи розробляється схема прикриття об'єкта з початком виконання завдання спільно із взаємодіючими органами (УВС, СБУ) та адміністрацією об'єктів.

Під прикриттям розуміється охорона і оборона об'єктів із зовнішнього боку, по всьому периметру. Для об'єктів, що розташовані поза межами населених пунктів, прикриття організується на підступах від 5 і більше кілометрів.

Військовими нарядами для прикриття можуть бути:

- заслони;
- засади;
- маневрені групи;
- секрети;
- спостережні пости;
- дозори;
- розвідувально-пошукові групи;
- обслуги СПГ-9, АГС-17, ЗУ-23-2, БТР та ін.

Система охорони включає:

– варти, військові наряди, комендатури і бюро перепусток, КПП та місця їх розташування;

– пости (ділянки місцевості), на яких несуть службу чатові (військові наряди), сектори їх спостереження, ведення вогню і маршрути руху;

– пости службових собак, ІТЗО, інші засоби;

– сили та засоби адміністрації об'єктів та взаємодіючих органів;

– резерви.

Залежно від характеру об'єкта, місця розташування та ступеня оснащення ІТЗ, наявності сил та засобів для охорони визначається оптимальний спосіб охорони, за допомогою якого необхідно забезпечити виконання відповідних завдань. З урахуванням особливостей об'єктів їх охорона може здійснюватись окремим підрозділом такими способами, як:

- виставлення чатових;
- виставлення постів охорони;
- оперативне чергування варт;
- змішаний спосіб (оперативне чергування з виставленням постів охорони).

Також в окремих випадках охорону об'єктів можливо організувати шляхом виставлення сторожової застави з урахуванням особливостей організації виконання службово-бойових завдань заставою.

Система оборони включає:

– бойовий порядок – кругова оборона навкруги об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства;

– систему інженерних загороджень, у тому числі й мінно-вибухових; інженерне (фортифікаційне) обладнання опорних пунктів, позицій, розрахунків вогневих засобів;

– систему вогню.

Підготовка охорони і оборони поділяється на завчасну і безпосередню. У ході завчасної підготовки до району майбутніх дій висилають рекогносцирувальні групи, що складаються із досвідчених офіцерів штабу, служб і командирів підрозділів.

Рекогносцирувальна група проводить рекогносцирування самих районів виконання СБЗ, пунктів тимчасової дислокації (ПТД), місць несення служби.

На основі результатів роботи рекогносцирувальної групи розробляють службову документацію, у тому числі плани охорони і оборони об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства.

Після проведення завчасної і безпосередньої підготовки до виконання СБЗ у районі (умовах) НС з прибуттям до району виконання завдання командири організують розміщення підрозділів у ПТД, здійснюють прийняття під охорону і оборону об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства, і виділяють військові наряди на встановлені місця та маршрути несення служби.

Прийняття під охорону об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства, здійснюється командиром підрозділу спільно із взаємодіючими органами, представниками вищестоящего штабу, комендатури (комендантської ділянки) УВС, СБУ, а також представниками адміністрації (відомства). Проте не завжди буде можливість провести завчасну підготовку і наперед організувати роботу рекогносцирувальної групи. Тому після прибуття до району виконання СБЗ в умовах РНС, яка буде обумовлена швидкоплинністю змін в обстановці, у ході уточнення задачі можуть виникнути додаткові (нові) завдання з охорони і оборони об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства. У зв'язку з цим питання визначення об'єктів, їх попереднього вивчення, формалізації і розроблення алгоритмів процесу приймання під охорону потребують напрацювань і подальшого вивчення на всіх рівнях діяльності

В. В. Довбня, Є. Л. Амелін. Охорона і оборона життєво важливих об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення та народного господарства в умовах режиму надзвичайного стану (в умовах внутрішнього збройного конфлікту)

органів управління внутрішніх військ та взаємодіючих органів.

Висновки

Таким чином, у разі ускладнення обстановки або запровадження правового режиму надзвичайного стану обсяг роботи, який потенційно може бути у органів управління та командира, є дуже великим. У зв'язку з невизначеністю ситуацій, які можуть виникнути у процесі виконання завдань з підтримання режиму НС, для успішного виконання поставлених та раптово виникаючих завдань є потреба додатково вивчати та прогнозувати потенційні об'єкти. З метою завчасного та якісного опрацювання питань щодо підготовки до виконання завдань треба розглянути та опрацювати перелік питань стосовно роботи, яку необхідно виконувати командиром в ході приймання об'єктів під охорону, на навчаннях та тренуваннях практично їх відпрацьовувати як в умовах завчасної підготовки, так і в умовах

виконання завдань, що виникають раптово. Для цього слід розробити певні сценарії та алгоритми роботи командирів, що є темою окремих досліджень.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим надзвичайного стану: закон України від 16.03.2000 р. № 1500-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.
2. Кузнiченко С. О. Управління органами внутрішніх справ в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру : моногр. / С. О. Кузнiченко. – Х. : Ун-т внутрішніх справ, 2001. – 167 с.
3. Довбня В. В. Місце і роль внутрішніх військ МВС України при введенні особливих правових режимів // Честь і закон. – 2006. – № 2. – С. 4–8.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2010 р.